sloboda stvaranja

Filmski kritičar NIN-a Dragoslav Adamović, u oceni ovogodišnjeg filmskog festivala u Puli piše:

„XIV festival jugoslovenskog filma afirmisao je maksimalno trenutak za koji se može reći ovo:

— ne postoji danas nigde u svetu, ni u buržoaskoj ni u socijalističkoj demokratiji, nijedna zemlja, nijedan režim, nijedno društvo, u kome filmski stvaraoci mogu tako slobodno, po svom sopstvenom uverenju i osećanju da rade — šta hoće! Nema filma prikazanog na XIV filmskom festivalu u Puli kome je neki forum, bez obzira kako se zvao (filmski savet, radnički savet, republička ko-

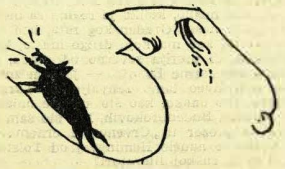

misija za pregled filmova, repertoarski savet itd.) bilo šta sugerisao, doterivao, menjao, brisao, dopisivao itd."

Suprotno glasno izraženim bojaznima, te filmske slobode nisu donele nikakve društvene i kulturne štete, čak naprotiv: domaći film je postao deo našeg savremenog samoizražavanja i deo naših duhovnih potreba. Desilo se ono o čemu pre nekoliko godina nismo mogli ni da sanjamo: naš film je postao gledanjit od strane. Samo u Beogradu, od početka prikazivanja, Skupljače perja videlo je preko 400.000 gledalaca, svaki drugi stanovnik našeg glavnog grada!

Uspeh koji domaći film postiže u zemlji i u inostranstvu sigurno je posledica izmenjenih uslova i nove stvaralačke klime. Samo pre dve tri godine naša filmska situacija je bila znatno drugačija; tada su se ne samo forumi i komisije, nego i sudovi mešali u filmsko stvaralaštvo. Kako je došlo do tih sloboda znaju najbolje filmski autori. Njima one nisu bile poklonjene; morali su za njih da se bore i hrabro i strasno i da lome neadekvatne forme rada i organizovanja. Autorski film, koji se razvio poslednjih godina, nije doveo do afirmacije samo autorske ličnosti, nego i do pune autorske odgovornosti pred društvom, publikom i umetnošću. Sloboda stvaranja afirmisala je sama sebe.

stimulans autorstva

Pre nekoliko meseci gostovao je u našoj zemlji Državni teatar minijatura iz Lenjingrada, jedan zaista minijaturni teatar od svega desetak glumaca, koji je proslavio sovjetsku kulturu i umetnost. Na čelu tog minijaturnog teatra nalazi se jedan veliki glumac, reditelj, scenarist, Arkadij Rajkin, radi koga to pozorište, u stvari i postoji, i čije ime nosi. Sem nenadmašnih umetničkih kreacija i satiričkih bravura doneo nam je Arkadij Rajkin i pitanje zašto i mi nemamo umetnika takvog ranga i takve stvaralačke samostalnosti.

U našoj zemlji, koliko nam je poznato, postoje zasad samo ansambli interpretatora zabavne i narodne muzike (ansambl Dušana Radetića ili Saše Subote, na pr.) koji nose imena svojih osnivača ili najistaknutijih članova. U poslednje vreme pojavljivao se na televiziji i baletski ansambl Lokice Stefanović. U vrhunskoj, pozorišnoj umetnosti, međutim, takvih ansambala nema. Nemamo čak ni neko minijaturno pozorište kome bi pečat davao neki veliki reditelj ili glumac, neka izrazito snažna stvaralačka ličnost. Naši najbolji glumci i reditelji veoma retko prevazilaze jedan svakako visok nivo profesionalne perfektnosti, jer niko od njih i nije bio praktično u mogućnosti da se kao vrhunska umetnička ličnost razvije i plasira. Kakve su stvarne mogućnosti recimo jednog Mije Aleksića, možemo samo da slutimo. Ili da već sad, kad je na vrhuncu karijere, žalimo što mu daleko ranije nije pružena šansa da se kao glumac maksimalno razvije.

Diskusije koje su nedavno buknule oko famoznog Seleničevog predloga za radikalnu izmenu sistema pozorišnog finansiranja, pokazuju da smo još dosta daleko od spremnosti za negovanje autorskog pozorišta, pozorišta u kome bi dominirale autorske ličnosti i autorske koncepcije a ne institucija i administracija. Prakticistički razgovori o kulturi, koji se kod nas vode dosta često, nisu ni blizu afirmisali shvatanje da nema visoke kulture niti intenzivne umetnosti bez autorstva, da ne može biti ni vrhunske umetnosti ako se pojedincima i autorskim grupama ne dopusti, zapravo omogući, da se maksimalno stvaralački dokažu. Forme organizovanja i finansiranja u kulturi zato ne mogu da zapostave ono što im je osnovni cilj: stimulans i razvoj stvaralaštva, stimulans i razvoj autorstva.

vrednosti

Erupcija publiciteta i komentara koja je pratila posetu čuvenog hjustonskog hirurga Majkla de Bejkija, a pogotovo televizijski prenos operacije srca koju je on izvršio na Drugoj hirurškoj klinici u Beogradu, pokazala je, u stvari, da se najveće senzacije ne moraju tražiti tamo gde ih godinama i sa inertnom upornošću traži naša štampa, nego tamo gde

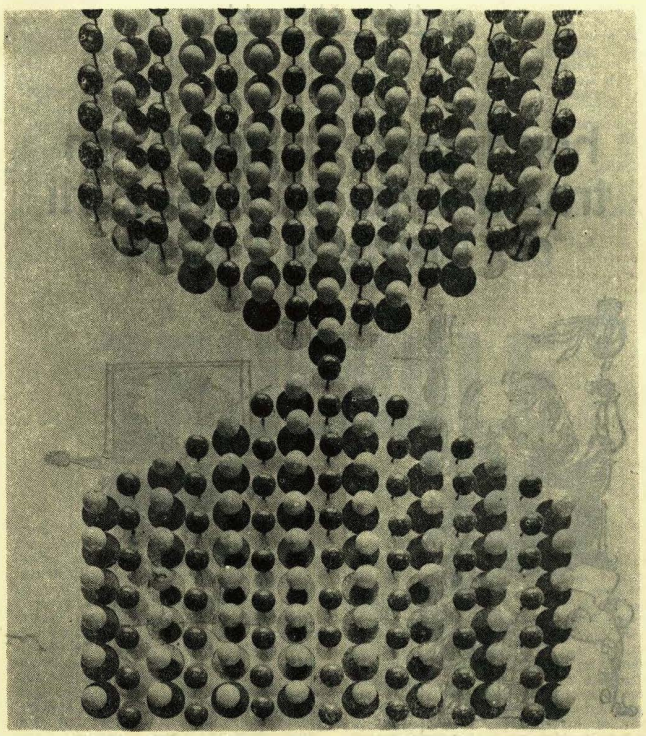

postoje autentične ljudske potrebe za saznanjem i senzacijom. U štampi, na radiju i televiziji, junak dana nije bio ni fudbaler, ni zabavni pevač, već jedan naučnik, humanista. O njemu se najviše pričalo i o njemu se još priča. Boravak američkog hirurga u našoj zemlji nije bio od značaja samo za uski krug posvećenih stručnjaka, nego i za celu zemlju, za sve nas, bez obzira na socijalni položaj, profesiju i uzrast. Mogla su se tih dana, za vreme i posle njegovog boravka, čuti i deca kako se prepiru ko je veći hirurg: Isidor Papo ili Vojislav Stojanović. Desilo se eto vrlo spontano da i nauka dobije svoj trenutak. I prvi put su se češće i ozbiljnije čula pitanja: kakva je naša hirurgija, mogu li i naši hirurzi da vrše tako delikatne operacije. Boravak hjustonskog „čudotvorca" podstakao nas je, u stvari, da više mislimo o nama, o našoj nauci, o našoj televiziji i štampi, o našim pravim potrebama i interesovanjima. I mogli smo samo za tih nekoliko dana veoma intenzivno da doživimo ono što i sami znamo i na što smo navikli: da nauka kod nas nema veliki ugled i da joj se taj ugled sa potrebnom dužnošću i prema njoj i prema nama ne stvara; da veoma malo znamo o samim velikim ljudima i pregaocima naše nauke; da su sredstva javne komunikacije u informisanju javnosti veoma veoma jednostrana i da je sistem vrednosti koji se kod nas, naročito putem publiciteta stvara, umnogome neautentičan i izveštačen. Ogromno interesovanje koje je ispoljeno za De Bejkijevu operaciju srca, za arheološka otkrića u Lepenskom Viru, za velike izložbe u Narodnom muzeju u Beogradu, za savremeni domaći film, imaju jasnu poruku: savremen čovek, naš čovek se ne može samo zadovoljiti isforsiranim senzacionalizmom; on ima i autentične potrebe i autentična interesovanja. Problem je našeg vremena šta ćemo i kako u njemu razvijati.

ništa izdavači ili vedri krug 679

Kada smo se najviše pribojavali da će izdavačke neprilike ugušiti pojavu novih knjiga na tržištu, pojavilo se iznenada tušta i tma malih izdavača koji još uvek, uporno i tvrdoglavo, štampaju knjige pesama. Nema sedmice kada ne čujemo da je izašla neka nova knjiga, obično mladog ili malo poznatog autora. Unazad par meseci šabački časopis **U stvari** štampao je nekoliko dosta ukusno opremljenih knjiga (jednu dobru knjigu pesama **Mit o vedi** Živodraga Živkovića); požarevačko **Braničevo** posle nekoliko knjiga pre par dana obeležilo je poemu Milana Nikolića **Postojbina sunca** u grafičkoj opremi (Bole Miloradović) na kojoj bi mogli pozavideti svi vrsni naši izdavači. Tu je zatim mostarski **Abrašević** sa svojom izdavačkom delatnošću koja nas iznenađuje sa tri knjige u ovom godištu, od toga jednom na čije pesme i grafičku opremu treba dobro obratiti pažnju (**Alija Kebo: Zvjezdana utopija**); subotički **Osvit**, itd. itd. Uz porast broja malih izdavača raste i broj knjiga u vlastitom izdanju. Pisci, obično oni nepoznati, snalaze se kako ko ume.

Kao primer najfinijeg entuzijazma može se imenovati izdavač **KRUG 679** iz Beograda za koga je zacelo malo ko čuo. Posle pojave njihovog prvog izdanja, oni su redakcijama listova i časopisa uputili jedno propratno pismo u kome objašnjavaju način svoje delatnosti. Evo dela u kome u interesu objektivnog i tačnog informisanja upoznaju čitaoce, članove redakcija i kritičare sa sledećim činjenicama:

„Da je KRUG 679 kao izdavač knjige mladog pesnika BOŠKA STANOJČIĆA-RUDINCA-NINA (njegova prva knjiga) Privremena seta, krug mladih umetnika i ljubitelja umetnosti i književnosti u Beogradu. Osnovali smo ga jesenas, 1968, sa namerom da oglašavamo i predstavljamo ostvarenja mladih stvaralaca koji se prvi put javljaju a kojima je u sadašnjim uslovima teško da nađu izdavača. Izdanja finansirano samo iz svog džepa, bez namere da uložen novac ikada povratimo. Novac zarađujemo radeći razne poslove, rec. raznoseći mleko. Sva izdanja postavljamo scenski da ih tako predstavljamo po školama, fakultetima, fabrikama. Struktura Kruga je grupa izdavač, redakcija sastavljena od ljudi izvan i scena glumaca amatera i sa Akademije. 679 je broj sobe u Studentskom gradu u kojoj je Krug osnovan i u kojoj mu je privremeno sedište..."

Nema, dakle, na vidiku još opasnosti da ćemo ostati bez novih knjiga i bez mladih knjiga.

P. Z.

za „pesničku čitanku vojvodine"

Ovo je predlog za realizaciju jedne knjige koja je vojvođanskoj kulturi potrebna kao jedan udžbenik.

Ja sam je zamislio kao **Pesničku čitanku Vojvodine** (naslov koji svakako nije definitivan, ali je vrlo eksplicitan), kao knjigu najviših poetskih dometa do kojih se vinula ova ravnica, „kolevka hleba i razuma" — i poezije — da proširimo sjajnu metaforu Boška Petrovića.

Pesnička čitanka Vojvodine obuhvatala bi sve značajnije lirske trenutke svih narodnosti Vojvodine i objavila bi se na svakom od jezika narodnosti. Prema tome, prevashodni cilj ovog izdavačkog poduhvata bio bi da koristi boljem upoznavanju naroda koji žive na ovom tlu. Ja sam siguran da je poezija tu vrlo efikasna, jer u svojoj sažetoj skraćenici otkriva i ono što je ostalo nedokučivo i posle naučene geografije i saznanja istorije i svakodnevne prakse jednog naroda. Poezija je škola najdubljeg saznanja. I ljubavi.

Nekoliko dosadašnjih sporadičnih pokušaja da se istupi iz tih uskih okvira, pokazali su da se na jezicima narodnosti piše veoma darovita poezija, koja nosi obeležja tradicionalnosti jezika kome pripada, a istovremeno se srećno uklapa u kontekst savremenosti, i svedoči za ovo vreme. To ovoj poeziji daje jednu dragocenu i uzbudljivu aromu, to, konačno, govori o jednom bogatstvu, koje ne sme da ostane skriveno.

Petar POPOVIĆ

zan pari iliti jože javoršek

„Nakazna bića, čudovišne pohotne žene, kraljevi pomućena uma, satanski zločinci, krvoločni tirani, ciničnі izdajnici, pijanci, besomučnici, otpadnici, kukavice, lopovi... takvo je to čovečanstvo što ga pred našim očima obasjavaju grdne munje te oluje. Padovi carstava, beskrajni ratovi, spaljeni gradovi, pljačke, pokolji, obeščašćenja, otimačine, gladi, rodoskrvnuća, zavere, borba za vlast, praznoverja, vradžbine... to je ropac čiji užas neće moći da ublaži ni lirizam dvadesetine pesnika. Bog umire, Zemlja umire, suočeni smo sa vladavinom utvara, sve je izgubljeno, odbačeno, prokleto, uništeno, nebo se ruši! A ispred svega stoji samo crno more, budući mrak, zastrašujuća budućnost u kojoj nikakvo znamenje mira ne svetluca, nikakva zvezda... I upravo u tom vremenu u kojem sve propada, ali u kojem će se sve iznova roditi, u tom dobu mučne neizvesnosti u kojem, lišen svih moći, duh tragično ispituje svoju sudbinu, u tom „trulom kraljevstvu" treba zamisliti Hamleta..."

ZAN PARI: HAMLET ILI LIČNOST SINA

„Elizabetanski teatar je legao aveti, oholosti, delirija. To je svet pogrebnih pesama, pohotljivih žena, lažljivih kraljeva, ubica, pijanaca, krvnika, u piću ogrezlih individua, renegata i otimača... Takvo je čovečanstvo koje vidimo u trenucima kad bliesne munja u oluji. Propadanje kraljevstva, glad, zavere, porodi svih vrsta, čarobništvo i praznoverje bili su deo tog čovečanstva. Bog umire, svet umire, živimo samo u obruču sablasti, gde je sve izgubljeno, negirano, prokleto, uništeno. A iz tog „trulog kraljevstva" o kojem govori Hamlet tu i tamo rađa se novi život..."

AKTUELNOST ŠEKSPIROVOG HAMLETA JOŽE JAVORŠEK

Scena, časopis za pozorišnu umetnost br. 2. maj—jun 1967. str. 389—390 i 401.

nije lepo od druga mrava

Letnje je doba i žestoka vrućina i, ko zna zbog čega, valja se setiti jedne zimske priče, basne o cvrčku i mravu. Tako Duško Radović kaže da u basne ne treba dirati: jer su basne s obe strane jasne.

Elem, svi znamo: mrav je oterao cvrčka. I još mu reče: neka sad, zimi, igra, kada je već letos pevao i svirao, umesto da radi.

I to je u redu. U sistemu; ko ne radi ne treba da jede — to je u redu, ali nije lepo. Od druga mrava.

Zna se, međutim, da ljudski rod nije tako savršen kao mravlji rod. Ima ljudi koji nemaju šta da rade, a hoće da rade. I hoće da jedu. I zimi im je zima.

A i nemaju baš svi ljudi „unutrašnje rezerve", kao mravi.

Ali, nije reč o ljudima. Reč je: o cvrčku i mravu. O tome postoji i jedna lepa priča, od dobroga pesnika Brane Crnčevića.

Jedan mali, savremeni mrav čuo staru basnu i raspikao se. I plakao je dok svi mravi na svetu nisu krenuli da nađu cvrčka, koga su u ezopovsko vreme tako teško uvredili.

To je jako lepa priča. Njom je Brana Crnčević spasao dušu celog mravljeg roda.

Ali, učili su nas da basne, u stvari, uvek kazuju o ljudima.

E, sad više ne znam šta sam hteo da kažem.

Petar POPOVIĆ

relja otvara bar

„Borbina" nedeljna filmska i zabavno-muzička revija „Film-novisti" objavila je u broju od 2. avgusta senzacionalnu vest da glumac Relja Bašić otvara bar u luci Bakar. Na pitanje reportera kako je došao na tu ideju, Relja Bašić je izjavio da otvara bar ne u cilju bogaćenja, već da „zaradenim novcem finansira jednu grupu glumaca, koja bi gostovala u raznim gradovima". To je veoma zgodna ideja. Slično „Večernje novosti", „Svet" i „Film-novosti" finansiraju „Borbu" da bi se ona mogla efikasno boriti — protiv šunda.

„POLJA" — LIST ZA KULTURU I UMETNOST — uređuju: Miroslav Egerić, Gligorije Zaječarnović, Gojko Janjušević, Želimir Petrović, Petar Milosavljević (glavni i odgovorni urednik). • Tehnički urednik: Maurits Ferenc • Sekretar redakcije Olivera Petrović • Izdaje: Tribina mladih, Novi Sad, Katolička porta 5, telefon 431-96 • Rukopise slati na adresu: Redakcija „Polja", Novi Sad, poštanski fah 190, • Godišnja pretplata 10 novih dinara, za inostranstvo dvostruko. Cena jednog primerka 1 novi dinar • Žiro račun 657-3-298 kod Narodne banke u Novom Sadu • Štampa „Forum" Novi Sad, Vojvode Mišića 1.

Meter: Barna Sándor